

Puberta z pohledu žáků v období prepubescence

Miluše Rašková, Michaela Bartošová

Abstrakt: Navazujeme na publikovaný článek v čísle 1/2020 *Kognitivní a informativní úroveň znalostí o pubertě u žáků primární školy v Chorvatsku*. Svoji pozornost jsme nyní zaměřili na výsledky žáků v oblasti znalostí o definování a významu puberty v dalších vybraných zemích. Pro zjišťování výsledků jsme použili didaktický test a signifikance výsledků byly statisticky ověřovány za použití Kruskal-Wallisova testu.

Klíčová slova: prepuberta, puberta, žáci, znalosti, testování, výsledky.

Úvod

Naše vědecké zkoumání bylo zaměřeno na zjišťování kognitivní a informativní úrovně znalostí o pubertě u žáků primární školy. Úroveň znalostí o pubertě jsme zjišťovali testováním dětí v průměrném věku od 10 do 12 let, tedy v období jejich prepuberty a současně v období, kdy jsou žáky primární školy. V různých zemích jsme zkoumali, zda jsou děti dostatečně znalostně připraveny na pubertu. V tomto článku jsme se zaměřili na výsledky zkoumání úrovně znalostí o pubertě u žáků primární školy v pěti vybraných zemích, kde byl výzkum již realizován.

Empirický výzkum byl zahájen v roce 2015 v České republice a následně pokračoval v dalších zemích, a to v Číně (2016), ve Španělsku (2018), ve Švédsku (2019) a v Chorvatsku (2020). Současný longitudinální výzkum pokračuje realizací sběru dat v Maďarsku (2021) v rámci řešení Studentské grantové soutěže na Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_PdF_2021_013; Kognitivní a informativní úroveň znalostí o pubertě u žáků primární školy v Maďarsku; hlavní řešitelka doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.). Z důvodu probíhajícího sběru dat v Maďarsku nemůžeme

ještě v této studii zahrnout výsledky, neboť na nich v současnosti pracujeme a budeme je následně statisticky vyhodnocovat v kontextu s ostatními zeměmi.

1 Výzkumný problém, výzkumné otázky a výzkumná metoda

Výzkumný problém (Punch, 2015) souvisel s otázkou, jakou úroveň znalostí o pubertě vykazují prepubescenti, tj. žáci/žákyně primární školy v období před jejím nástupem. Prepubescenti (Blatný, 2016; Jedlička, 2017; Langmeier, Krejčířová, 2006; Slater, Bremner, 2017; Pacher, 2017; Říčan, 2014; Thorová, 2015; Vágnerová 2000) potřebují být včas adekvátně připraveni na pubertu, na všechny změny, vztahy a souvislosti. Včasná připravenost na pubertu znamená, že děti mají získat potřebné znalosti o ní už před jejím nástupem, a to již v období, kdy jsou žáky primární školy. Znalosti (Janík, 2005) představují souhrn nabytých poznatků získaných v procesu učení a vyjadřují informovanost žáků. Kognitivní a informativní úroveň znalostí o pubertě reprezentuje rovinu poučení a vyjadřuje množství a kvalitu informací čili znalostí.

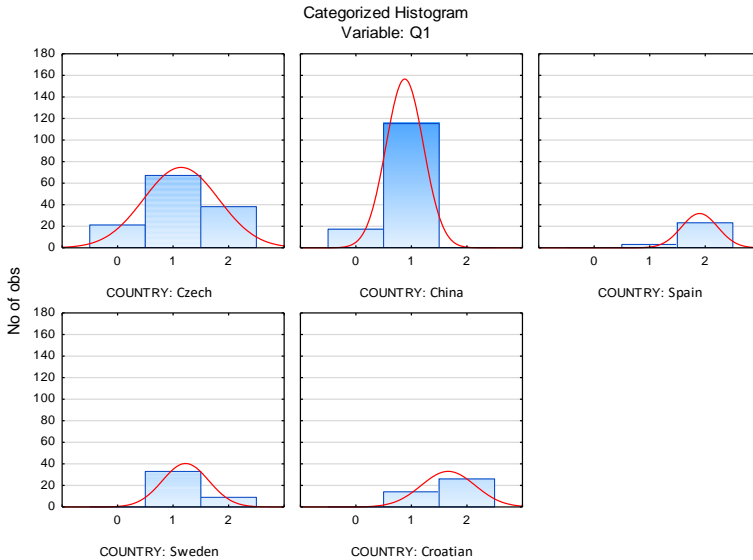
Výzkumné otázky souvisely s výzkumným problémem a jejich formulace zněla: Na jaké úrovni znalostí žáci/žákyně primární školy definují pubertu? Na jaké úrovni jsou žáci/žákyně primární školy vybaveni znalostmi v otázkách věkového rozpětí průběhu puberty u obou pohlaví? Na jaké úrovni jsou žáci/žákyně primární školy vybaveni znalostmi v otázkách tělesných i jiných změn u obou pohlaví? Na jaké úrovni jsou žáci/žákyně primární školy vybaveni znalostmi o významu puberty pro jejich život?

Pro **sběr dat** jsme využili nestandardizovaný didaktický test znalostí (Doulík 2016; Gulová, 2013; Hendl, Remr, 2017; Chráska, 2016; Skutil, 2011). Úroveň znalostí o pubertě ověřovalo celkem 9 testových úloh. Obsah testových úloh byl zaměřen na definování puberty (Q1); na věkové rozpětí průběhu puberty u obou pohlaví (Q2 – Q5); na znalost změn tělesných znaků u chlapců a dívek (Q6 – Q7); na znalost jiných změn, ke kterým

v pubertě dochází u obou pohlaví (Q8), a na význam puberty v životě člověka (Q9). Jednotlivé odpovědi žáků v testu byly číselně kódovány, a to zcela správná odpověď číslicí 2, částečně správná odpověď číslicí 1 a nesprávná odpověď číslicí 0. U testových položek, ve kterých nebyla vepsána odpověď, byla kódována číslicí 5. Pro popis dat jsme využili metody popisné statistiky. Neparametrický Kruskalův-Wallisův test byl použit pro zjištění statisticky významných rozdílů v odpovědích žáků podle jednotlivých států. Vzhledem k tomu, že odpovědi žáků na žádnou položenou otázku neměli normální rozdělení, proto nebylo možné na porovnání skupin žáků z jednotlivých zemí použít klasickou analýzu rozptylu.

2 Výsledky a závěry výzkumu

Respondenti v celkovém počtu 396 prepubescentů z České republiky ($p=142$), Číny ($p=135$), Španělska ($p=26$), Švédska ($p=42$) a Chorvatska ($p=51$) zastupovali nejčteněji věkovou skupinu dětí od 10 do 12 let. Celkově se bodové skóre odpovědí žáků na jednotlivou otázku Q1-Q9 v jednotlivých zemích statisticky významně lišilo pokud $p<0,05$. Významně odlišné bylo také srovnání bodového skóre odpovědí žáků na danou otázku Q mezi zeměmi, kde bylo $p<0,05$. V následujícím textu jsou uvedeny souhrnné výsledky k otázkám Q1-Q9, které přinesly výpovědi o stavu úrovně znalostí o pubertě u dětí v jednotlivých zemích.

Graph 01. Srovnání dosaženého bodového skóre respondentů v otázce Q1

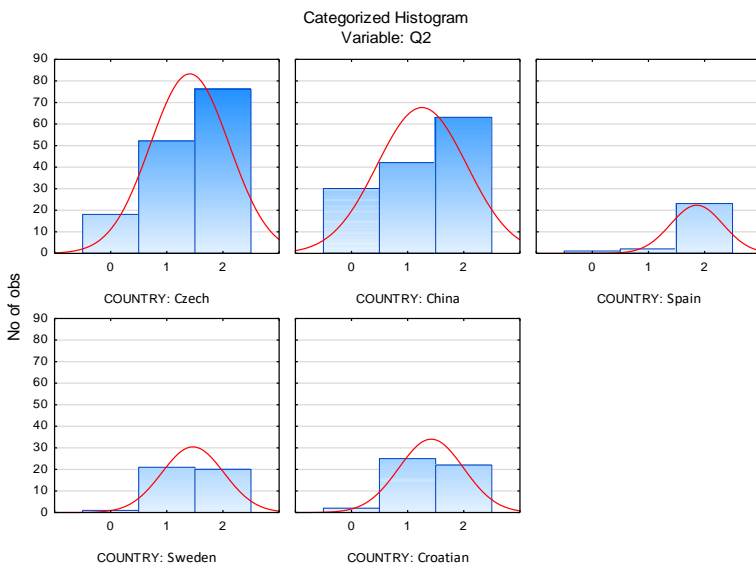
Poznámka ke grafu 01: zcela správná odpověď (2), částečně správná odpověď (1) a nesprávná odpověď (0).

Ke grafu 01:

Q1 – definice puberty: Puberta je fází, ve které se završuje dosažení reprodukční schopnosti. Období průběhu puberty se podle českých odborníků vymezuje ve věkovém rozpětí asi 13 – 15 let. Pubertu označujeme za zásadní hormonální proces fyzických změn. Dítě se tedy mění na dospělého jedince, jenž je z biologické stránky zralý k reprodukci. Paralelně se změnami biologickými a psychickými dochází též k sociálním změnám.

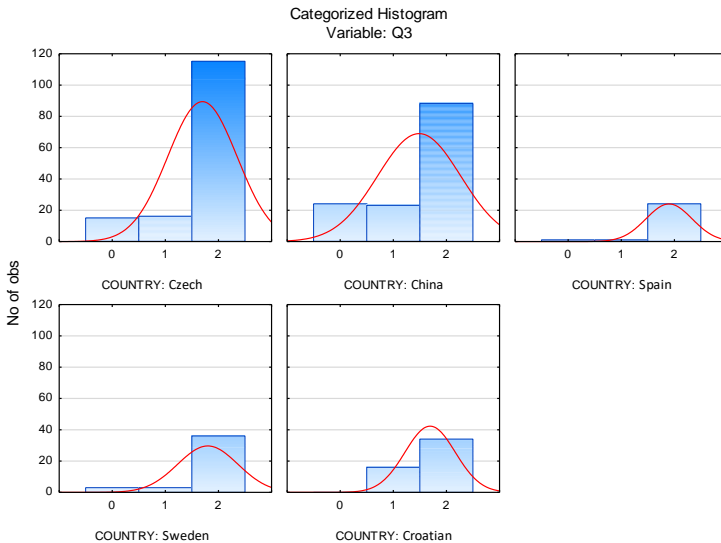
Výsledky testování o definování puberty ukázaly, že naši respondenti měli neúplné znalosti. Zjistili jsme tedy, že znalosti našich respondentů zcela neabsentují, ale jejich neúplné znalosti doložily, že nechápou pubertu komplexně. Ukázalo se, že respondenti

nespojovali dovršení reprodukční schopnosti, tedy plné pohlavní zralosti a dovršení tělesného růstu, kontinuálně se změnami psychickými a sociálními. Španělští a chorvatští respondenti vykazali vyšší míru znalostí o definování puberty než respondenti z ostatních zemí.

Graph 02. Srovnání dosaženého bodového skóre respondentů v otázce Q2

Poznámka ke grafu 02: zcela správná odpověď (2), částečně správná odpověď (1) a nesprávná odpověď (0).

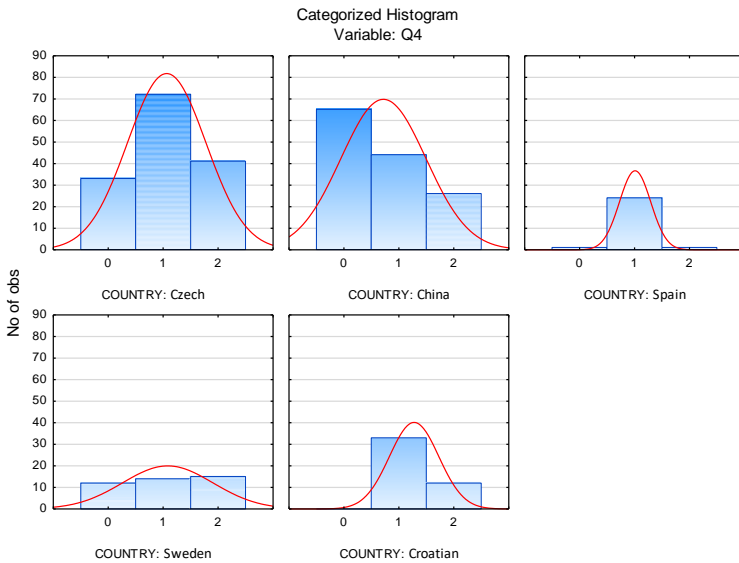

Graph 03. Srovnání dosaženého bodového skóre respondentů v otázce Q3

Poznámka ke grafu 03: zcela správná odpověď (2), částečně správná odpověď (1) a nesprávná odpověď (0).

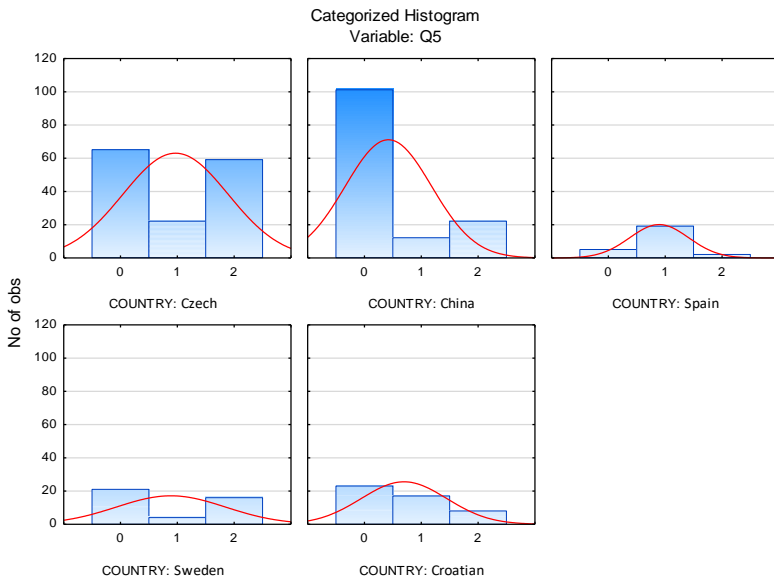
Ke grafům 02-03:

Q2, Q3 - začátek puberty u chlapců a dívek: Období průběhu vlastní puberty se podle českých odborníků vymezuje nejčastěji ve věkovém rozpětí od 13 do 15 let. Následuje po prepubertě, která je definována jako přechod od dětství k dospívání. Z hlediska sexové diference podle odborníků trvá prepuberta u dívek asi v rozmezí od 11 do 13 let a u chlapců probíhá fyzický vývoj o 1 až 2 roky později. Správné nebo částečně správné odpovědi respondenti uvedli ve znalostech o začátku puberty u chlapců i dívek. V problematice začátku puberty u obou pohlaví se chorvatští respondenti zcela správně nebo částečně správně orientují, a to obdobně v porovnání s ostatními zkoumanými zeměmi.

Graph 04. Srovnání dosaženého bodového skóre respondentů v otázce Q4

Poznámka ke grafu 04: zcela správná odpověď (2), částečně správná odpověď (1) a nesprávná odpověď (0).

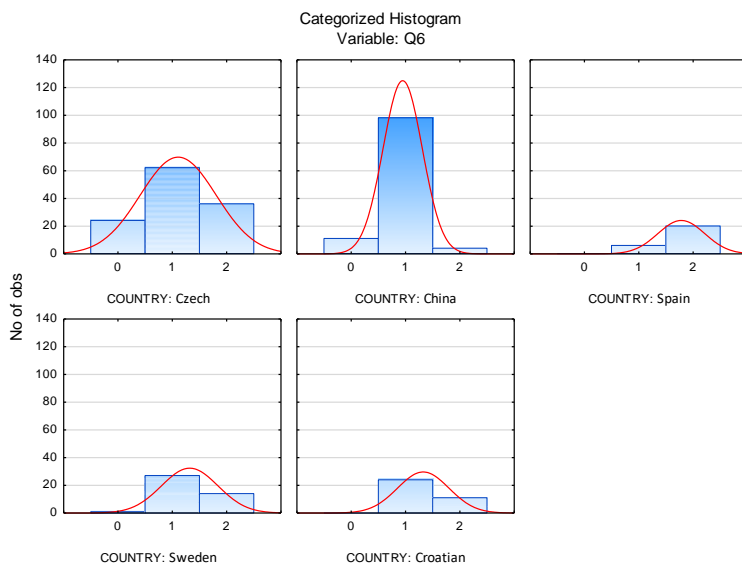
Graph 05. Srovnání dosaženého bodového skóre respondentů v otázce Q5

Poznámka ke grafu 05: zcela správná odpověď (2), částečně správná odpověď (1) a nesprávná odpověď (0).

Ke grafům 04-05:

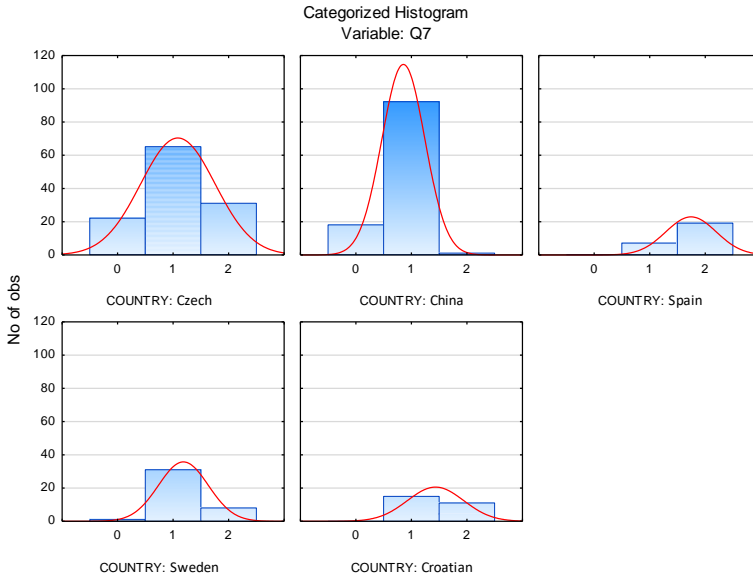
Q4, Q5 – konec puberty u chlapců a dívek: Období průběhu vlastní puberty se podle českých odborníků vymezuje nejčastěji ve věkovém rozpětí od 13 do 15 let. Následuje po prepubertě, která je definována jako přechod od dětství k dospívání. Z hlediska sexové diference podle odborníků trvá prepuberta u dívek asi v rozmezí od 11 do 13 let a u chlapců probíhá fyzický vývoj o 1 až 2 roky později.

Ve znalostech o ukončení puberty u chlapců chorvatští respondenti vykazují také vyšší procento neznalostí jako respondenti z jiných zemí. Podle zastoupení částečně správných odpovědí (případně nesprávných odpovědí) u respondentů vyplývá fakt, že potřeba znalosti žáků o ukončení puberty u obou pohlaví zpřesňovat a zdůvodňovat.

Graph 06. Srovnání dosaženého bodového skóre respondentů v otázce Q6

Poznámka ke grafu 06: zcela správná odpověď (2), částečně správná odpověď (1) a nesprávná odpověď (0).

Graph 07. Srovnání dosaženého bodového skóre respondentů v otázce Q7

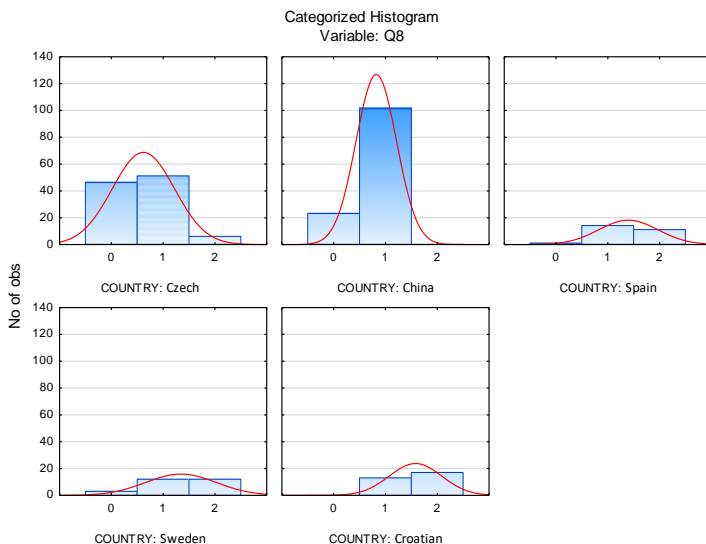
Poznámka ke grafu 07: zcela správná odpověď (2), částečně správná odpověď (1) a nesprávná odpověď (0).

Ke grafům 06-07:

Q6, Q7 – změny tělesných znaků v pubertě u chlapců a dívek: V pubertě signály požadovaných hormonálních změn odcházejí z mozku do pohlavních orgánů, které stimulují produkci růstu, funkce a dalších změn v mozku a orgánech. V součinnosti s hormonálním procesem fyzických změn u obou pohlaví, kdy dozrávají pohlavní orgány a začínají produkovat pohlavní hormony (spermie nebo vajíčka), dochází ke změnám tělesné struktury. U obou pohlaví je v období puberty růst zpomalován až úplně zastaven. Dále dochází ke změnám v tělesné struktuře a k vytváření sekundárních pohlavních znaků, ke kterým u obou pohlaví patří růst ochlupení v podpaží, kožní změny související

zejména vznikem akné. U chlapců se dále jedná o zaoblování těla a růst svalů, růst ochlupení na šourku, počátek růstu vousů a mutace. U dívek se dále jedná o růst ochlupení ve stydké oblasti, zaoblování těla do ženských tvarů a růst prsou.

Nejčtenější odpovědi o změnách v dospívání (tj. částečně správné odpovědi) u švédských, českých a čínských respondentů dokladují nejzákladnější orientaci v oblasti tělesných změn v období puberty u obou pohlaví. Tito respondenti uvedli ve výčtu odpovědí jen různé neúplné kombinace změn, což znamená, že nedisponují zcela správnými znalostmi v komplexním pojetí. Výsledky znalostí o změnách v dospívání podle nejčtenějších odpovědí (tj. částečně správné odpovědi) chorvatských respondentů korespondují s výsledky švédských, českých a čínských respondentů. Dokladují nejzákladnější orientaci v oblasti tělesných změn v období puberty u obou pohlaví. Respondenti uvedli ve výčtu odpovědí jen různé neúplné kombinace změn, což znamená, že nedisponují zcela správnými znalostmi v komplexním pojetí. Španělští respondenti prokázali v nejčtenějších odpovědích správné znalosti o dané problematice.

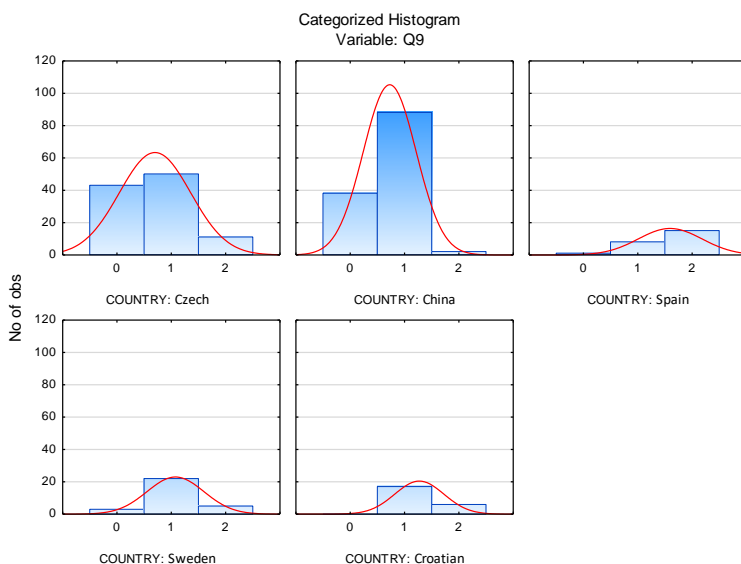
Graph 08. Srovnání dosaženého bodového skóre respondentů v otázce Q8

Poznámka ke grafu 08: zcela správná odpověď (2), částečně správná odpověď (1) a nesprávná odpověď (0).

Ke grafu 08:

Q8 – jiné změny v pubertě: V období puberty nedochází pouze ke změnám fyzickým, ale výrazně se mění také psychika, a to s uvědoměním si vlastní osobnosti. Mění se sociální role jedince a projevuje se jako výpady proti autoritám. Mění se vztah ke škole i k učitelům, sebehodnocení i způsob myšlení. Pubescenti chtějí spolurozhodovat o věcech, které se jich týkají, začínají kriticky hodnotit dospělé. Touží trávit čas různými aktivitami a mezi vrstevníky. Dochází k formování citových vztahů v oblasti lásky a zamilovanosti. Podle psychologů je emoční nevyrovnanost primárně důsledkem hormonálních změn a sekundárně k nevyrovnanosti mohou přispívat též změny v oblasti psychiky a mezilidských vztahů.

Z odpovědí všech respondentů je patrné, že si uvědomují i výskyt jiných změn než jen biologických. Nejčtenější odpovědi respondentů vyjadřují jen částečně správnou úroveň této znalosti. Respondenti uvedli ve výčtu odpovědí jen různé neúplné kombinace jiných změn. Čeští respondenti prokázali v této otázce nejvyšší míru neznalosti.

Graph 09. Srovnání dosaženého bodového skóre respondentů v otázce Q8

Poznámka ke grafu 09: zcela správná odpověď (2), částečně správná odpověď (1) a nesprávná odpověď (0).

Ke grafu 09:

Q9 – význam puberty: Celé období dospívání je široce vymezenou životní etapou. Na jedné straně je tato životní etapa ohraničena tzv. prvními známkami pohlavního zrání včetně tělesného růstu, na straně druhé dovršením reprodukční schopnosti tj. plné pohlavní zralosti a dovršením tělesného růstu. Pohled na období dospívání

ovšem nelze sledovat pouze z biologického hlediska, ale také z hlediska psychických změn, které probíhají současně s biologickými změnami. Paralelně se změnami biologickými a psychickými dochází též k sociálním změnám tj. k novému sociálnímu zařazení.

Neúplné znalosti o významu puberty u našich respondentů z České republiky, Číny, Španělska a Švédska doložily, že respondenti nespátřují její význam v komplexním pojetí, ale pouze částečně, a to v podobách různých kombinací v oblasti biologické, psychologické nebo sociální. Tato skutečnost se nepotvrdila v odpovědích chorvatských respondentů. Chorvatští respondenti vykazali vyšší úroveň znalostí o významu puberty než respondenti z jiných zemí.

Závěry výzkumu

Částečně správné znalosti o pubertě čili neúplná informovanost prepubescentů vyjadřuje fakt, že chlapci a dívky nemají vybudovány správné znalosti a nepojímají vztahy a souvislosti s problematikou puberty zcela komplexně. Prepubescenti jako žáci a žákyně mladšího školního věku si často neuvědomují biologické hledisko a jeho význam pro budoucí reprodukční život každého člověka v kontextu s dalšími změnami. V představě prepubescentů je názor o pubertě spatřován zpravidla převážně pouze ve změnách psychosociálních.

České i čínské školství má včleněnou problematiku puberty ve svých systémech vzdělávání. Puberta jako součást sexuální výchovy je v České republice pro školní edukaci v primární škole koncepčně i obsahově vymezena v kurikulárním dokumentu na státní úrovni, a to v oblasti výchovy ke zdraví. V čínském školství došlo v nedávném období k razantní změně, a to vlivem zavedení nového předmětu – sexuální výchovy. Sexuální výchova včetně problematiky puberty se začala povinně vyučovat na některých čínských základních školách převážně v Pekingu a Šanghaji a povinné kurzy se stejnou tematikou zavedly dokonce i některé z čínských univerzit. Sexuální výchova ve Španělsku sice není

obsažena v národním kurikulu školního vzdělávání, ale v mnohých školách se stala integrální součástí školního kurikula. Implementace sexuální výchovy do školního kurikula je ryze v pravomoci jednotlivých škol. Švédsko bylo první zemí, ve které byla včleněna sexuální výchova do školního vzdělávání. Currently, sexuality education is comprehensive in character and spread throughout the entire educational programme in schools.

V Chorvatsku se institucionální sexuální výchova potýká s různými problémy jako je to obdobně v některých jiných zemích v Evropě. Od roku 1995 se při výuce sexuální výchovy v Chorvatsku využíval program, který vyvinula Dr. Hannah Klaus. Obsah a pojetí výuky podle tohoto programu bylo kritizováno. Programu bylo vytýkáno, že se zaměřuje pouze na sexuální výchovu založenou „na cudnosti“. Většina materiálů používaných v chorvatských školách (do roku 2012) na toto téma bylo kritizováno jako „nevhodné“ a „nemající místo v sexuální a reprodukční sexuální výchově“. V roce 2012 bylo do škol zavedeno nové kurikulum, které nahradilo kurikulum, ve kterém se tematické o lidské reprodukci učily pouze dospívající dívky, nyní zahrnuje také dospívající chlapce. V současnosti má církev v Chorvatsku stále silný vliv na to, jak se koncipuje výuka sexuální výchovy na institucionální úrovni.

Z našeho longitudinálního výzkumu vyplývají závěry o nutnosti a potřebě posílit neúplné znalosti o pubertě u našich prepubescentů z hlediska komplexního přístupu, a to v souvislostech všech změn v oblasti biologické, psychologické a sociální i se zřetelem ke specifčnosti obou pohlaví.

Výsledky, které přinesly výpovědi o stavu úrovně znalostí prepubescentů o pubertě ve vybraných zemích (otázky Q1-Q9), byly kontinuálně a průběžně publikovány v České republice i v zahraničí (např. Rašková, Otavová, 2019; Rašková, Provázková Stolinská, 2015, 2017, 2018; Rašková, Provázková Stolinská, Bartošová, 2020; Rašková, Provázková Stolinská, Vavrdová, 2015; Rašková, Vavrdová 2019 etc.).

3 Závěry

Cílem této studie bylo poukázat na společné nedostatečné znalosti případně jejich absenci týkající se problematiky změn v pubertě napříč znalostmi prepubescentů z vybraných zemí. Otestováním znalostí prepubescentů z vybraných zemí se ukázalo, že naši respondenti vykazali neúplné znalosti o změnách v pubertě. Zjistili jsme, že znalosti našich respondentů zcela neabsentují, ale jejich neúplné znalosti dokladují, že nechápou pubertu komplexně. Ukázalo se, že respondenti nespojují dovršení reprodukční schopnosti, tedy plné pohlavní zralosti a dovršení tělesného růstu, kontinuálně se změnami psychickými a sociálními.

V oblasti tělesných změn v období puberty u obou pohlaví respondenti uvedli ve svých odpovědích jen různé neúplné kombinace změn. I když si respondenti uvědomují i výskyt jiných změn než jen biologických, ve výčtu svých odpovědí uvedli opět jen různé neúplné kombinace (nejčastěji nutnost trávení volného času s vrstevníky, dále souvislosti s emoční labilitou i oblastí lásky a zamilovanosti, nutností spolurozhodovat o věcech, které se jich týkají).

Komplexní a včasná znalostní vybavenost prepubescentů o pubertě je velmi důležitá. Puberta (vložit do AJ textu: Blatný, 2016; Jedlička, 2017; Langmeier, Krejčířová, 2006; Slater, Bremner, 2017; Pacher, 2017; Říčan, 2014; Thorová, 2015; Vágnerová 2000) je normálním projevem lidského vývoje. Jedná se o životní fázi s řadou změn, které ovlivní jedince a celé jeho okolí. Pubescent má velmi těžkou roli, neboť se mění jeho tělo, psychika, vnímání okolí, ale i sebe sama. V pubertě signály požadovaných hormonálních změn odcházejí z mozku do pohlavních orgánů, které stimulují produkci růstu, funkce a dalších změn v mozku a orgánech. V součinnosti s hormonálním procesem fyzických změn u obou pohlaví, kdy dozrávají pohlavní orgány a začínají produkovat pohlavní hormony (spermie nebo vajíčka), dochází ke změnám tělesné struktury a výrazně se mění také psychika (Blatný, 2016; Jedlička, 2017; Langmeier, Krejčířová, 2006; Slater, Bremner, 2017; Pacher,

2017; Říčan, 2014; Thorová, 2015; Vágnerová 2000). V pubertě se mění i způsob myšlení. Jedinci v pubertě začínají uvažovat hypoteticky (tj. na úrovni formálních logických operací) a tato změna se projeví v celkovém přístupu nejen ke světu, ale i k sobě samému. Vedle základních poznatků o pubertě a dalších poznatcích například o jednotlivých částech lidského těla včetně reprodukčních orgánů, o anatomicko-fyziologických a psychosociálních aspektech lidské sexuality atd. si děti musí vytvářet etické postoje k sexualitě a dokázat se vyvarovat rizikovým formám sexuálního chování.

Zejména pro pedagogy vyplývají z těchto zjištění závěry o nutnosti zaměřit se ve své práci na posílení vytváření komplexních znalostí o pubertě. Vzdělanost člověka by měla být podpořena znalostně i v oblasti problematiky změn v pubertě. Jedině úplné znalosti o pubertě mohou z pedagogického hlediska přispět k celistvosti rozvoje osobnosti. Garance tvorby komplexních znalostí o pubertě mimo jiné vyplývá z požadavku odbornosti (Rašková, 2018; Štěrbová, Rašková, 2014; 2019) a to vzhledem ke specifickým pedagogicko-psychologickým zvláštnostem žáků primární školy a nutnosti respektování humanizačních kritérií a etických zásad. V rodině nelze zaručit, že v ní bude dítě bude získávat (pokud nebude tabuizována) subjektivně i společensky žádoucí znalosti, postoje a chování a to z nejširší oblasti sexuálního chování.

Acknowledgements

The authors would like to thank their Chinese colleague Wan Zhang Wei for excellent cooperation in the implementation of the research in China. The authors would also like to thank their colleagues Isabel Morales Jareño (University of Madrid) and Ellen Matlock Ziemann (University of Uppsala) who cooperated with our Spanish and Swedish partners, respectively.

Gratitude also goes to Prof. Robert Bacalja (University of Zadar), who has become our new partner in Croatia. Finally, we would like to thank Miroslav Chráska Jr. for the statistical processing of the results. Our thanks also go to all the students who participated.

Seznam literatury

- Blatný, M. (2016). *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
- Doulík, P. (2016). *Vybrané základy metodologie pedagogického výzkumu: (se cvičeními)*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.
- Gulová, L. and Šíp, R. (2013). *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada.
- Hendl, J. and Remr, J. (2017). *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál.
- Chrásková, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu (2., aktualizované vydání)*. Praha: Grada.
- International Planned Parenthood Federation. b. (n.d.) Comprehensive sexuality education. Dostupné z: <http://www.ippf.org/our-work/what-we-do/adolescents/education>
- Jedlička, R. (2017). *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada.
- MŠMT, *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, 2013. Retrieved from <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>
- Pacher, P. (2017). *Vývojová psychologie*. Praha: University of Applied Management.
- Punch, K. (2015). *Úspěšný návrh výzkumu (2. vyd.)*. Praha: Portál.
- Rašková M. and Provázková Stolinská D. (2015). *Cognitive and informative level of knowledge about puberty of Czech elementary school students*. Bulgaria: SGEM.
- Rašková M. and Provázková Stolinská D. (2015). *Puberty as the concept of pedagogical theory and practice*. Vienna: IAC-TLEI.
- Rašková M. and Provázková Stolinská D. (2017). Teacher-Student Communication about Puberty in Elementary School. *Ireland International Conference on Education*. Dublin: IICE.
- Rašková M. and Provázková Stolinská D. and Vavrdová A. (2015). *Educational premises of puberty at primary school*. Olomouc: ICLEL.
- Rašková, M. and Otavová, M. (2019). Cognitive and Informative Level of Knowledge about Puberty in Primary School Pupils in Sweden. *The European Conference on Education 2019. Official Conference*

- Proceedings*. Brighton: The International Academic Forum (IAFOR).
- Rašková, M. and Provázková Stolinská D. (2018). *Cognitive and informative level of knowledge about puberty among primary school pupils in the Czech Republic, China and Spain. The International conference on Education and Educational Psychology*. Athens,
- Rašková, M. and Provázková Stolinská D. (2018). Cognitive and Informative Level of Knowledge about Puberty among Primary School Pupils in the Czech Republic and in China,” *Educating for change – The european conference on education*. Brighton.
- Rašková, M. and Provázková Stolinská D. (2018). *Knowledge about Puberty among Primary School Children in the Czech Republic. 11th annual International Conference of Education, Research and Innovation, Seville*.
- Rašková, M. and Vavrdová, A. (2019). Comparison of puberty knowledge in primary school pupils in the Czech republic, China, Spain and Sweden. *EDULEARN19 Proceedings*, Madrid: International Association of Technology, Education and Development (IATED), pp. 2695-2701.
- Rašková, Miluše, Provázková Stolinská, Dominika a Michaela Bartošová. Knowledge about the Changes in Puberty among Prepubescent Children in Selected Countries. *European Proceedings of International Conference on Education & Educational Sciences*. Italy. 2020.
- Rašková, Miluše, Provázková Stolinská, Dominika a Michaela Bartošová. Puberty from the perspective of absence of knowledge in primary school pupils. *International Conference on Education and New Learning Technologies*. ISBN: 978-84-09-17979-4. doi: 10.21125/edulearn.2020.2018
- Rašková, M. (2018). *Připravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole*. Olomouc: VUP.
- Říčan, P. (2014). *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání (3. vyd)*. Praha: Portál.
- Skutil, M. (2011). *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál.
- Slater, A. and Bremner, G. (2017). *An Introduction to Developmental Psychology* (3rd ed.). West Sussex: John Wiley & Sons.
- Štěrbová, D. and M. Rašková, et al. (2019). *Specifika komunikace ve vztahu k sexualitě III. Pomáhající profese ve vztahu k sexualitě včetně osob*

- s mentálním postižením – připravenost do praxe.* Olomouc: Palacký University.
- Štěrbová, D. and M. Rašková. (2014). *The Specifics of Communication in Relation to Sexuality I: Helping Professions in Relation to Sexuality, Including Persons with Intellectual Disabilities.* Olomouc: Palacký University.
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt.* Praha: Portál.
- WHO Regional Office for Europe and BZgA. (2010). Standards for Sexuality Education in Europe. Dostupné z: <<http://www.bzga-whocc.de/?uid=20c71afcb419f260c6afd10b684768f5&id=home>>.

doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.
Katedra primární a preprimární pedagogiky
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc
miluse.raskova@upol.cz

Mgr. Michaela Bartošová
Katedra primární a preprimární pedagogiky
Pedagogická fakulta, Univerzity Palackého v Olomouci
Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc
bartosovamichaela13b@seznam.cz